

УДК 371.3+378

Вікторія Федорчук,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри педагогіки та методик
дошкільної і початкової освіти
Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка

ІНТЕРАКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ЇХ ВИКОРИСТАННЯ У НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ВИЩОЇ ШКОЛИ

У статті розкриваються суть та особливості інтерактивних технологій навчання. Обґрунтовується їх значення у підготовці майбутніх педагогів. Описуються можливості використання інтерактивних технологій на заняттях з педагогічних дисциплін.

Ключові слова: інтерактивні технології, підготовка, педагог.

В статье раскрываются суть и особенности интерактивных технологий обучения. Обосновывается их значение в подготовке будущих педагогов. Описываются возможности использования интерактивных технологий на занятиях с педагогических дисциплин.

Ключевые слова: интерактивные технологии, подготовка, педагог.

This article considers the essence and peculiarities of interactive educational technologies. At also deals with their meaning in preparation of future pedagogies. At is described how to use interactive technologies at the lessons of pedagogical subjects.

Key words: interactive educational technologies, training pedagogue.

Сьогоднішнє суспільство потребує самостійних особистостей, здатних активно діяти, приймати власні рішення, швидко адаптуватися до змін. Зміна пріоритетів у сучасній освіті спричинила перехід до педагогіки партнерства, співробітництва, співтворчості, суб'єкт-суб'єктних стосунків між наставниками і вихованцями. Сучасний педагог має виступати не стільки джерелом знань та контролюючим суб'єктом, скільки організатором самостійної активної пізнавальної діяльності учнів, їхнім консультантом і помічником. Для цього в процесі вузівської підготовки необхідно залучати студентів до активного пізнавального процесу, застосування отриманих знань на практиці, співробітництва при вирішенні різноманітних проблем, формулювання й аргументування особистої думки. Потреба в оновленні освіти спричинила появу і поширення великої кількості нових підходів до організації навчально-виховного процесу, методів та технологій навчання та виховання. Зокрема, значної

популярності останнім часом набули інтерактивні технології навчання.

Різноманітні аспекти професійної підготовки майбутніх вчителів висвітлювалися такими дослідниками, як С.А. Дніпров, А.В. Коржуєв, Д.Л. Опрощенко, В.А. Попков. Теоретичні й практичні аспекти використання інтерактивних методів навчання відображено у доробках А.А. Балаєва, К. Баханова, І.В. Вачкова, А.А. Вербицького, Ю.М. Ємельянова, О. Пометун, Л. Пироженко, С.Г. Крамаренко, А.М. Мартинець, Н.Г. Оганесян, Т.С. Яценко.

Але досі, на наш погляд, мало уваги приділялося дослідженню ролі і та можливостей використання інтерактивного навчання у вищій школі. Тому метою даної публікації стало теоретичне вивчення проблеми та пошук способів практичного застосування інтерактивних технологій навчання на заняттях з педагогічних дисциплін.

Інтерактивне («inter» – взаємний, «act» – діяти) навчання – це спеціальна форма організації пізнавальної діяльності; це діалогове навчання, під час якого відбувається взаємодія вчителя та учня [2, 4].

Насамперед, слід пояснити, чому серед усього розмаїття сучасних інноваційних технологій ми надаємо перевагу саме інтерактивному навчанню. Перш за все, відповідно до гуманістичного, демократичного, особистісно орієнтованого принципів, учбовий процес у вузі бажано організовувати як взаємодію, творчу співпрацю викладача і студентів. І саме інтерактивне навчання як діалогове, взаємодіюче дає можливість студентам обмінюватися думками, ідеями, пропозиціями, а викладач стає організатором спільної діяльності, ділової співпраці, творчого пошуку, створює атмосферу щирості, поваги. При цьому учбова діяльність стає цікавою і корисною, зростає мотивація студентів, знижується рівень їхньої тривожності. За інтерактивного навчання освітній процес організовується таким чином, що практично всі учні виявляються залученими в процес пізнання, при цьому кожен робить свій індивідуальний внесок у загальну справу. Обмін знаннями, ідеями, думками відбувається в доброзичливій атмосфері, в умовах взаємної підтримки, взаєморозуміння, взаємодії. В учасників інтерактивного навчання розвивається діалогове спілкування, що виключає домінування одного з доповідачів чи однієї точки зору. Завдяки цьому у майбутніх педагогів розвивається критичне мислення, комунікабельність, самостійність, взаємодовіра, вміння точно висловлюватися, аргументувати власну думку.

На сьогодні педагогічною наукою напрацьовано велику кількість інтерактивних технологій. О. Пометун та Л. Пироженко [3, с. 33] виділяють чотири групи інтерактивних технологій:

- інтерактивні технології кооперативного навчання (робота в парах, два – чотири – всі разом, робота в малих групах);
- інтерактивні технології колективно-групового навчання (мікрофон, незакінчене речення, мозковий штурм, навчаючи – учусь,

ажурна пилка);

- технології ситуативного моделювання: симуляції, імітації, розігрування ситуації за ролями);
- технології опрацювання дискусійних питань (займи позицію, зміни позицію, дебати, дискусія).

Практично кожен з цих та інших інтерактивних технологій можна використовувати під час вивчення педагогічних дисциплін. Наприклад, на заняттях з педагогіки та основ науково-педагогічного дослідження можна застосовувати **технологію кооперативного навчання** – роботу в парах, що сприятиме засвоєнню, закріпленню, перевірці знань тощо. Така діяльність дає можливість висловитися всім учням, покращує комунікативні навички, критичне мислення, вміння оцінювати себе та інших. Крім того, за такої організації навчального процесу студенти не можуть ухилитися від виконання завдання.

Робота в динамічних парах використовується нами під час вивчення принципів навчання (на заняттях з педагогіки) або методів наукового дослідження (в курсі «Основи науково-педагогічних досліджень»). Кожен студент виступає «знавцем» одного з принципів (методів), розробляючи 3-4 питання про нього. Після цього, майбутні педагоги об'єднуються у пари і задають один одному підготовлені питання про «свій» принцип (метод), оцінюючи відповіді товариша. Далі відбувається обмін партнерами по спілкуванню. У результаті кожен студент повинен опитати всіх інших членів групи та відповісти на їхні запитання. Завдяки такій роботі можна за короткий час перевірити та оцінити знання великої кількості студентів.

Ефективним є використання також **технологій колективно-групового навчання**. Під час вивчення історії педагогіки (зокрема, зі студентами заочної форми навчання) добре зарекомендувала себе технологія «ажурна пилка». Її використання доцільне у ситуаціях, коли за короткий проміжок часу необхідно засвоїти велику кількість інформації. Для роботи за даною технологією необхідно підготувати кольорові картки з цифрами, які визначають приналежність студентів до двох груп: «домашніх» (за цифрами – 1, 2, 3...) та «експертних» (за кольорами). Спочатку об'єднуємо учасників у «домашні» групи, де вони самостійно, а потім разом опрацьовують певний історичний період розвитку освіти та шкільництва (у кожній групі свій період). Після цього створюються «експертні» групи (об'єднуються у них студенти з картками однакового кольору) таким чином, щоб у кожній групі був представник «домашньої» групи, який виступає тут «експертом» з певної проблеми історії педагогіки. Кожна «експертна» група повинна вислухати усіх представників «домашніх» груп, тобто, проаналізувати увесь матеріал в цілому. Після завершення роботи можна запропонувати студентам повернутися «додому». Тут кожен повинен поділитися інформацією, отриманою в експертній групі. Майбутні педагоги мають намагатися

донести інформацію якісно і в повному обсязі за визначений час. Завданням «домашніх» груп у даному випадку є остаточне узагальнення і корекція всієї інформації.

Доцільним є використання інтерактивних технологій і під час вивчення основ педагогічної майстерності. Зокрема, під час вивчення компонентів педагогічної майстерності вчителя ефективним виглядає застосування «мозкового штурму». Так, на першому етапі ми просимо студентів подумати, якого вчителя можна назвати майстерним, які риси притаманні ідеальному педагогу? І пропонуємо колективно створити образ такого вчителя. На другому етапі кожний студент самостійно (письмово) визначає якомога більше (не менше п'яти) основних, на його думку, рис ідеального вчителя. Після цього, на третьому етапі, просимо студентів утворити групи по 3–5 осіб. У межах кожної групи в процесі спільного обговорення потрібно визначити 5 найголовніших рис майстерного педагога. Наступний, четвертий етап, полягає в тому, що представники від кожної групи записують на дошці результати співпраці її учасників (тобто, 5 основних рис ідеального вчителя), а також обґрунтовують вибір своєї групи. Тоді ж в процесі колективного обговорення визначаються 4–5 основних (найважливіших, тих, що найчастіше зустрічаються, якостей майстерного, ідеального педагога). Останній, п'ятий етап «мозкової атаки», присвячується порівнянню отриманих результатів з компонентами педагогічної майстерності, поданими у підручнику.

Зазвичай, студенти з цікавістю ставляться до участі в «мозковій атаці», активно залучаються до роботи. При цьому запам'ятовування та усвідомлення компонентів педагогічної майстерності відбувається ефективніше, оскільки майбутні вчителі виступають активними учасниками пізнання і самі знаходять відповідь на поставлене запитання.

Обговорення або аналіз педагогічних ситуацій на заняттях з педагогіки чи педагогічної майстерності може проводитися з допомогою технології «мікрофон». Вона дає можливість кожному по черзі висловитись або відповісти на запитання викладача чи іншого студента. Передаючи один одному уявний «мікрофон» (ручку, олівець, лінійку тощо), студенти по черзі висловлюються з приводу запропонованої ситуації чи проблеми. При цьому говорити має право лише той, у кого в руках «мікрофон». Формулювати думки слід швидко і лаконічно (0,5–1 хв.). При цьому відповіді не коментуються і не оцінюються, лише в кінці обговорення робиться загальний висновок.

Робота за цією методикою дає можливість ефективно працювати над формою висловлення власних міркувань, порівнювати їх з іншими, відпрацьовувати вміння говорити коротко, але по суті та переконливо.

Технології ситуативного моделювання дають можливість під час вивчення теми «Майстерність вчителя в організації індивідуальної бесіди» залучати студентів до розігрування ситуацій за ролями. Учасники

об'єднуються в пари. Кожна пара отримує опис певної проблемної ситуації, на основі якої потрібно змоделювати бесіду вчителя з учнем або кимсь із його батьків. Після цього відбувається колективне обговорення й аналіз побаченого і почутого, висувуються інші варіанти розв'язання проблеми, зазначаються помилки «вчителя» й «учня» в рольовій грі.

Технології **опрацювання дискусійних питань** передбачають публічне обговорення певного спірного питання. Участь в дискусійних обговореннях розвиває критичне мислення, дає можливість визначити власну позицію, поглиблює знання з обговорюваної проблеми.

До участі в дискусійному обговоренні ми залуцаємо студентів під час вивчення практично усіх педагогічних дисциплін. Наприклад: розглядаючи питання «Класно-урочна система та її альтернативи» (педагогіка), «Розвиток української національної системи освіти в епоху Українського відродження – XVI – пер. пол. XVIII ст.», (історія педагогіки), «Педагогічна спадщина А.С. Макаренка і сучасність» (основи педагогічної майстерності) тощо.

Ефективним способом розвитку навичок дискутування, на наш погляд, є метод ПРЕС [3, с. 67]. Ця технологія навчає майбутніх педагогів виробляти й формулювати аргументи, висловлювати думки з дискусійного питання у виразній та стислій формі, переконувати інших. Студенти отримують картки, у яких зазначено чотири етапи методу:

- 1) висловіть свою думку, поясніть, у чому полягає Ваша точка зору (починаючи зі слів *Я вважаю, що...*);
- 2) поясніть причину появи цієї думки, тобто на чому ґрунтуються докази (починайте зі слів *Тому, що...*);
- 3) наведіть приклади, додаткові аргументи на підтримку Вашої позиції, назвіть факти, які демонструють Ваші докази (*Наприклад...*);
- 4) узагальніть свою думку, зробіть висновок (*Таким чином...*).

Запропонована структура дозволяє студентам чіткіше й логічніше будувати власне висловлювання, аргументувати свою думку та впливати на співрозмовника в процесі дискусії.

Вивчаючи дидактику, майбутні педагоги обов'язково стикаються з проблемою контролю у навчальному процесі. Для кращого усвідомлення можливостей, функцій та місця оцінки в педагогічному процесі їм пропонується робота за технологіями «займи позицію» та «зміни позицію». Так, студентам пропонується для обговорення теза: «Оцінка заважає вчитися», яка записується на дошці. У протилежних кінцях аудиторії розміщуються написи «ТАК», «НІ» та «МЕНІ ВАЖКО ВІДПОВІСТИ НА ЦЕ ЗАПИТАННЯ». А усім студентам роздаються ролі: учнів, вчителів, батьків учнів, роботодавців. Після цього просимо студентів стати біля напису, що відповідає думці їхнього «персонажа» щодо проблеми обговорення, тобто «проголосувати ногами» [3, с. 69]. Визначившись, учасники обґрунтовують свою позицію. Після виголошення різних точок

зору можна запитати, чи змінив хтось свою думку, запропонувати перейти до іншого напису, пояснивши своє рішення. «Вживаючись» у ролі учнів, їхніх батьків, педагогів та роботодавців студенти мають можливість висловити своє ставлення до оцінки, її значення у педагогічному процесі.

Звичайно, тут наведено лише окремі можливості використання інтерактивних технологій на заняттях з педагогічних дисциплін. Та очевидно, що завдяки їх застосуванню досягається вища активність учасників навчального процесу, підвищується ефективність учбової діяльності студентів та рівень їхньої професійної компетентності. Використання зазначених інтерактивних методів навчання допомагає формувати у майбутніх педагогів потребу спрямовувати увагу не лише на предмет викладання, але й на учнів, формує вміння розуміти іншого, ставати на його позицію, організовувати співпрацю як взаємодію з вихованцями у процесі спільної діяльності. Інтерактивні технології забезпечують основні вимоги до міжособистісної діалогічної взаємодії, а саме: вільність співбесідників, рівноправність та особистісний контакт між співбесідниками на основі співпереживання і взаєморозуміння [1, с. 203]. Ігрова атмосфера інтерактивного навчання сприяє вільному самовираженню студентів, а робота в групах, взаємодія під час виконання певних ролей створює умови для міжособистісних контактів та ефективного порозуміння учасників діалогічної взаємодії.

Інтерактивні навчальні технології, на наш погляд, є ефективним засобом підготовки майбутніх педагогів до професійної діяльності. Зростаючі вимоги до якості підготовки спеціалістів у вищих навчальних закладах вимагають подальшої теоретичної та практичної розробки даної проблеми, подальшого опису й аналізу інших можливостей застосування інтерактивного навчання у вищій школі, що допоможе інтерактивним технологіям зайняти належне місце у практиці підготовки вчителів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Братченко С.Л. Межличностный диалог и его основные атрибуты // Психология с человеческим лицом: гуманистическая перспектива в постсоветской психологии. – М.: Смысл, 1997. – 336 с.
2. Интерактивное обучение: новые подходы // Відкритий урок. – 2002. – № 5–6. – С. 4–6.
3. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Наук.-метод. посіб. / О.І. Пометун, Л.В. Пироженко, за ред. О.І. Пометун. – К.: Видавництво А.С.К., 2006. – 192 с.